

JOEEP

e-ISSN: 2651-5318
Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joeep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Hukuk ve Enflasyon İlişkili Midir? NIC Ülkeleri Örneği *

Are Law and Inflation Related? The Example of NIC Countries

Nalan Kangal ^{a,**} & Berrak Tekgün ^b^a Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Almus MYO, 60000, Tokat/Türkiye
ORCID ID: 0000-0001-9160-0797^b Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 60000, Tokat/Türkiye
ORCID: 0000-0002-9130-0070

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 05 Kasım 2024

Düzeltilme tarihi:

Kabul tarihi:

Anahtar Kelimeler:

Hukuk Üstünlüğü

NIC Ülkeleri

Panel ARDL Analizi

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Nov 05, 2024

Received in revised form:

Accepted:

Keywords:

Rule of Law

NIC Countries

Panel ARDL Analysis.

ÖZ

Hukuk düzeyi, yasal çerçevenin adil uygulanmasını sağlarken yüksek enflasyon ise alım gücünü düşürüp ekonomik büyümeyi yavaşlatarak belirsizliği artırmaktadır. Bu nedenle hukukun üstünlüğü ile enflasyon ilişkisi refah ve ekonomik istikrar için önemlidir. Çalışmanın amacı NIC (Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye) ülkelerinde hukukun üstünlüğünün enflasyon üzerindeki uzun ve kısa dönem etkilerini belirleyebilmektir. Bu amaçla çalışmada 2000-2022 dönemi enflasyon oranı, hukuk üstünlüğü endeksi, yabancı yatırımlar ve döviz kuru verileri kullanılarak panel ARDL analiz yöntemi uygulanmıştır. Çalışma bulgularında uzun dönemde; hukuk üstünlüğü ile enflasyon arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif ilişki elde edilmiştir. Yabancı yatırım ile enflasyon arasında ise istatistiki olarak anlamlı ve pozitif ilişki görülmektedir. Kısa dönem bulguları değerlendirildiğinde ise sadece hukuk üstünlüğü değişkeni istatistiki olarak anlamlıdır ve pozitif ilişki söz konusudur. Nitekim NIC ülkelerinde hukukun üstünlüğü ve enflasyonun uzun dönemde anlamlı ilişkisinin geçerliliği ortaya konarak bulgular değerlendirilmiştir.

ABSTRACT

The level of law ensures the fair application of the legal framework, while high inflation reduces purchasing power and slows down economic growth, increasing uncertainty. Therefore, the relationship between the rule of law and inflation is important for welfare and economic stability. The aim of the study is to determine the long-term and short-term effects of the rule of law on inflation in NIC countries (Brazil, China, India, Indonesia, Malaysia, Mexico, Philippines, South Africa, Thailand and Turkey). For this purpose, the panel ARDL analysis method was applied in the study using the inflation rate, rule of law index, foreign investments and exchange rate data for the period 2000-2022. In the study findings, a statistically significant and negative relationship between the rule of law and inflation was observed in the long run. Additionally, a statistically significant and positive relationship was identified between foreign investment and inflation. In evaluating the short-term findings, only the rule of law variable was found to be statistically significant, with a positive relationship. Accordingly, the findings demonstrate the validity of the significant relationship between the rule of law and inflation in the long run for NIC countries.

* Bu çalışma, 12-13 Ekim 2024 tarihli XXII. International Balkan and Near Eastern Congresses Series on Economics, Business and Management (IBANESS) isimli kongrede özet bildirisi olarak sunulmuştur.

** Sorumlu yazar/Corresponding author:

e-posta: nalan.kangal@gop.edu.tr

Atf/Cite as: Kangal, N. & Tekgün, B. Hukuk ve Enflasyon İlişkili Midir? NIC Ülkeleri Örneği. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 9(2), 320-337

This article is published under the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0) licence. Anyone may reproduce, distribute, translate and create derivative works of this article (for both commercial and non-commercial purposes), subject to full attribution to the original publication and authors.

1. Giriş

Ekonomik büyüme ve beraberinde kişi başına düşen gelirin artırılması ülkelerin ana ekonomik hedefidir. Bu hedefe ulaşmak bazı ülkeler için mümkün iken bazıları için çeşitli nedenlerden dolayı istedikleri düzeyde mümkün ol(a)mamaktadır. Söz konusu durumu açıklamaya yönelik yaklaşımlar ekonomistlerin çalışma alanlarının genişlemesine yol açmaktadır. Son zamanlarda ülkelerin sahip olduğu faktör zenginliği ve faktörlerin etkin kullanımına ek olarak ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirildiği ortamın taşıdığı özellikler de göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır (Öztürk ve Topçu, 2024: 127). Acemoğlu (2012)'na göre ekonomik büyüme; toplam çıktı artışına ek olarak sektörel, demografik daha da önemlisi sosyal ve kurumsal dokuya kadar bütün alanlardaki pozitif dönüşümlerle ilgilidir (Acemoglu, 2012: 546). Bu nedenle ekonomik faaliyet alanlarının oluşturulması ve düzenlenmesi için uygulanan yasal kurallar modern ekonomideki ekonomik performans üzerinde daha önemli bir etki oluşturmaktadır (Xu, 2011: 834).

Bir kurum türü olan hukuk; ekonomik aktörlerin uymak zorunda olduğu kurallar, yasa, yönetmelik gibi düzenleyici ve denetleyici hukuk kuralları her alanda olduğu gibi ekonominin çerçevesini de çizmektedir. Ekonomi politikalarının uygulanmasında, kanunlara ve diğer kurallara uyulması; devletin düzenleyici ve denetleyici rolüne ek olarak, ekonomideki ağırlığının sınırlandırılmasını ve bireylerin ekonomik özgürlüklerinin korunmasını hukukun sağladığı bir ortamda mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla hukuk ve ekonomi arasındaki ilişkinin bir sonucudur. Hukuk ile ekonomik düzenin kurulması ve devam ettirilmesi bu açıdan önem arz etmektedir. Hukuk kuralları çerçevesinde kurulan sistem ekonominin fonksiyonudur. Çünkü ekonomik tercihleri ve eylemleri meşru kılmaktadır (Kara, 2021: 32-33; Buchanan, 1987: 244).

Hukukun üstünlüğünün hüküm sürdüğü bir toplumda, hiç kimse hukukun üstünde değildir. Hukukun üstünlüğü, hükümetin hesap verebilirliğini ve vatandaşların düzenlemelere uymasını ve bir ülkenin anayasası tarafından garanti edilen hakları sağlamaktadır. Hukukun üstünlüğü, özellikle parasal istikrarsızlığı olan ülkeler için sürdürülebilir ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir (Kabil vd, 2023: 2; Barro, 1996: 154).

Coase (2005)'a göre, ekonomistler yakın zamana kadar ekonomi ile hukukun durumu arasındaki önemi hesaba katmamışlardır. Ancak ekonomik olmayan faktörlerden hukukun üstünlüğü gibi belirleyiciler enflasyon ve ekonomik büyüme üzerindeki önemli etkisi yakın geçmişte dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır (Kabil, 2023: 2). Acemoğlu vd. (2008) hukukun üstünlüğünün enflasyon üzerindeki etkisinin doğrusal olmadığını, kamunun iktidar üzerindeki kontrol derecesinin etkili bir faktör olabileceğini ve bunun dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Dahası, demokratik kurumlar ve hukukun üstünlüğü mevcut olduğunda ülkede merkez bankasının daha güçlü bir anti-enflasyonist etkiye sahip kurumsal

kararları daha bağımsız bir şekilde alabilmektedirler (Acemoğlu vd., 2008: 358).

Kurumların kalitesi ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantı; mülkiyet haklarının korunması, sözleşmelere uyulması ve yolsuzluğun kısıtlanması mekanizmaları aracılığıyla açığa çıkmaktadır. Böylece girişimcilik ve yatırım teşvikinin sağlanması ile doğrudan ekonomik büyümeye yol açılmaktadır. Hukukun üstünlüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin sadece doğrudan değil aynı zamanda enflasyonun kabul edilebilir bir düzeye düşürülmesi yoluyla dolaylı olarak da gerçekleştirilmesi mümkündür. Yeni Kurumsal İktisat temsilcileri mal ve hizmet üretim maliyetinde faktör olarak işlemsel fonların ve güvenin önemini vurgulamaktadır. Çünkü hukukun üstünlüğü işlem fonlarının ve güvenin yasal faktörlere bağımlılığıyla ilgilidir ve bu, üretim fonları ve enflasyon üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir (Shevchuk vd., 2020: 386-390).

Enflasyon zamanla satın alma gücünün standart seviyesinde bir azalmaya neden olan mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesindeki sürekli yukarı yönlü hareketi ifade eder. Enflasyon değişim mekanizmasını bozduğu için makroekonomik performansı olumsuz etkilemektedir. Temel ihtiyaçları içeren mal ve hizmetlerin fiyatları arttıkça, yaşam maliyeti de artar ve bu da çoğu insan için özellikle ülkenin dezavantajlı nüfusunu olumsuz etkilemektedir (Kabil vd. 2023: 1). Refah düzeyini düşüren enflasyonun önemli belirleyicilerini kontrol etmek ve istikrarlı bir enflasyon oranının korunması ülkelerin önemli makroekonomik hedefleri arasında yer almaktadır.

Hukukun üstünlüğünü enflasyonla birleştiren işlevsel mekanizmalar oldukça çeşitlidir. Ana akım iktisadi düşünceye sahip ekonomistler piyasa katılımcıları için seçimin önemini vurgularken (üretim faktörlerinde azalan getiriye sahip üretim işlevlerini kullanarak), Yeni Kurumsal İktisadın destekçileri işlem maliyetlerinin ve güvenin özelliklerini kaynakların daha iyi tahsisi, yatırımların ve yeniliklerin teşviki ve sonuç olarak denge gelir düzeyinin artması aracı olarak incelemeyi tercih etmişlerdir. Güvenilir düzenleyici mekanizmalara sahip nitel yasal ortam, emek üretkenliğinin ve üretim araçlarının azaltılmasının bir faktörü olarak kabul edilir ve bu da daha düşük toptan ve perakende fiyatlara yol açmalıdır (Shevchuk vd., 2020: 390).

Hukukun üstünlüğü, merkez bankası da dâhil olmak üzere tüm hükümet kurumlarına olan güvenin artırılmasında önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Çünkü, özellikle demokratik kurumlar ve hukukun üstünlüğü koşulları altında, bağımsız bir merkez bankası gibi kurumsal kararların enflasyon karşıtı etkisi artar aynı zamanda güven ve fiyat dinamikleri beklentilerini de olumlu etkilemektedir (Shevchuk vd., 2020: 390-391; Xu, 2011: 834).

North, Galbraith, Barro, Acemoğlu, Johnson ve Rodrik gibi Kurumsal İktisatçılar, kurumların ekonomide oyunun kurallarını belirlediğini ileri sürerek piyasa ekonomisinin etkin ve verimli bir şekilde işlemesi, toplam refahın artması ve bu refahın eşit şekilde

paylaşılabilirliği gerçeği üzerinde durmaktadırlar (Kangal ve Eroğlu, 2023: 87). Literatürde genel olarak enflasyonun ekonomik belirleyicileri üzerine yapılan çalışmalara ek olarak kurumsalcıların tespitlerinin bir uzantısı olarak özellikle son yıllarda enflasyonun ekonomik olmayan belirleyicileri dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Çalışma hukukun üstünlüğü ve enflasyon ilişkisinin varlığı için yapılan az sayıda çalışmaya katkı sağlayacak olması ve yeni sanayileşen ülkeler özelinde analizler yapılarak söz konusu ülkelerin kurumsal kalite düzeylerine de dikkat çekilmesi çalışmanın farklı yönünü öne çıkarmaktadır.

Çalışma ekonomik olmayan belirleyicilerden olan hukukun üstünlüğünün enflasyon arasındaki ilişkisinin varlığını tespit etmek amacıyla teorik alt yapıdan hareketle yeni sanayileşen ülkeler olarak isimlendirilen NIC ülkeleri üzerine tasarlanmıştır. Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye'nin 2000-2022 dönemine ait veri setinin kullanıldığı çalışmada Panel ARDL analizi uygulanarak sahip oldukları hukuk düzeyi ile enflasyon oranlarında olası etkisinin açığa çıkarılması hedeflenmektedir. NIC ülkelerinde bu ilişkinin incelenmesi birkaç bakımdan önemlidir. İlk olarak, sürdürülebilir ekonomik büyüme için hızlı büyüme ve sanayileşme süreçlerini yaşayan NIC ülkelerinin, hukukun üstünlüğü ilkelerinin sağlam bir şekilde yerleştiği bir yapıya gereksinimi vardır. Öte yandan NIC ülkelerine odaklanmak, bu ülkelerin küresel ekonomideki giderek büyüyen etkisini kavramak açısından da büyük bir önem taşıması çalışmanın özgün yönünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın, hukukun üstünlüğü ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyerek iktisadi literatürdeki önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın hukukun üstünlüğünün enflasyon oranları üzerindeki etkilerini teorik ve ampirik açıdan ele alması, iktisat yazınında daha önce incelenmemiş bir konuyu gündeme getirmektedir. Literatürde daha önce yeterince ele alınmayan bu konu, çalışmanın önemini ve yenilikçi yönünü ortaya koyarak, kurumsal yapıların enflasyon gibi temel ekonomik sorunlarla ilişkisini irdeleyen araştırmalara ışık tutması hedeflenmektedir. Bu nedenle, çalışmanın literatüre özgün bir katkı sunması beklenmektedir.

Bunun için ilk olarak teorik çerçeve oluşturulmuştur, izleyen bölümde literatür taramasına yer verilecektir. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan veri seti ve yöntem ile ilgili bilgi verilere dördüncü bölümde ise analiz sonucunda elde edilen ampirik bulgular açıklanacaktır. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular yorumlanarak politika önerilerinde bulunulacaktır.

Literatür Taraması

Hukukun üstünlüğü ve enflasyon arasındaki ilişkisinin incelenmesine yönelik öncü çalışmalardan Barro (1996), 100 ülkeyi kapsayan ve panel veri analizi yöntemini kullandığı çalışmasında; daha yüksek ilk okullaşma ve yaşam beklentisi, daha düşük doğurganlık, daha düşük hükümet harcamaları, hukukun üstünlüğünün daha iyi korunması, daha düşük enflasyon ve ticaret hadlerindeki

iyileşmelerin kişi başına düşen reel GSYH üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermiştir.

Eijffinger ve Stadhouders (2003), çalışmalarında merkez bankası bağımsızlığı, hukuk kuralı ve enflasyon arasındaki karşılıklı ilişkiyi açığa çıkarmayı amaçlamıştır. 18 geçiş ekonomisi için kesitsel regresyon analizi yaparak hukukun üstünlüğünün hem doğrudan hem de yasal CBI ile etkileşim halinde, enflasyonu önemli ölçüde ve olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Law ve Bany-Arifin (2008), çalışmalarında kurumsal kalite ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. 72 ülkenin 1980-2001 dönemi için kurumsal göstergeler olarak yolsuzluk, hukukun üstünlüğü, bürokrasi, sözleşmelerin reddi ve millileştirme riski verilerini kullanılmıştır. Kurumsal değişkenlerin ekonomik performansın önemli belirleyicileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca büyümenin uzun vadeli ekonomik performans üzerinde pozitif etki yaratan en önemli kurumsal faktörün hukukun üstünlüğü olduğuna da vurgu yapılmıştır.

Hielscher ve Markwardt (2012), merkez bankası bağımsızlığı ile enflasyon arasındaki bağlantıda siyasi kurumların kalitesinin etkisini deneysel olarak inceledikleri çalışmalarında 69 ülke için yaptıkları analizde yasal merkez bankası bağımsızlığı CBI ile etkileşimde bulunan bazı kurumsal niteliklerin (demokratik hesap verebilirlik, politik istikrar) enflasyonu olumsuz etkilediğini göstermiştir.

Bodea ve Hicks (2014), yaptıkları çalışma ile merkez bankası bağımsızlığı (CBI) ile fiyat istikrarı arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. 78 ülke için 1973-2008 dönemi verileri kullanılarak yapılan panel veri analizi ile hukukun üstünlüğünün sağlandığı demokrasilerdeki CBI'nın, enflasyon beklentilerini ve dolayısıyla enflasyonu azaltarak daha güçlü bir para talebini de sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Nurbayev (2018), çalışmasında hukukun üstünlüğü ile yasal merkez bankası bağımsızlığı (CBI) arasındaki etkileşimin fiyat istikrarı (enflasyon seviyesi ve enflasyon oynaklığı) üzerindeki etkisini araştırmıştır. 124 ülkenin 1970-2013 dönemi verileri ile panel veri analizi yaptığı çalışmasında merkez bankası bağımsızlığının fiyat istikrarı üzerindeki etkisinin hukukun üstünlüğü seviyesine bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Shevchuk vd. (2020), çalışmalarında hukukun üstünlüğü ve enflasyon arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Orta ve Doğu Avrupa, eski Sovyetler Birliği, Asya ve Latin Amerika'daki 40 ülke için Dünya Adalet Projesi'nden (WJP) Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nin 2013-2019 dönemine ait yıllık verilerini kullanarak çapraz regresyon analizi yapmıştır. Analizle 40 ülkenin geneli için hukukun üstünlüğünün olumlu bir anti-enflasyonist etkisi olduğu sonucunu elde edilmiştir. Hukukun üstünlüğü yüksek enflasyon oranını azaltmada olumlu bir etkiye sahip olabilir.

Şaşmaz ve Sağdıç (2020), yapmış oldukları çalışmada hükümet etkinliği ile hukukun üstünlüğünün ekonomi üzerindeki etkisini

incelemiştir. Avrupa Birliği geçiş ekonomilerinden 11 ülkenin 2002-2018 dönemi verilerini kullanarak panel veri analizi yapmıştır. Analiz ile hükümet etkinliğinin ekonomik büyümeyi pozitif, hukukun üstünlüğünün ise ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kabir vd. (2023), çalışmalarında Bangladeş için enflasyonu etkileyen ekonomik olmayan değişkenlerin önemini açığa çıkarmayı amaçlamıştır. Ülkenin 1996-2020 yıllarına ait hukukun üstünlüğü, hükümet etkinliği ve yolsuzluk kontrolleri verilerini kullanarak Genelleştirilmiş Doğrusal Model (GLM) tekniğini kullanılmıştır. Çalışma ile söz konusu değişkenlerin enflasyonu düşürmede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk ve Topçu (2024), çalışmalarında 38 OECD Ülkesi için ekonomik özgürlük ve ihracat karmaşıklığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Ülke gurubunun 2005-2019 yılları arasındaki hukukun üstünlüğü, kamu sektörü büyüklüğü, düzenleyici etkiler, pazara erişim ve ihracat verileri kullanılmıştır. Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) kullanılan analiz ile hukukun üstünlüğü, kamu kesimi büyüklüğü ve pazara erişimin ihracatı pozitif yönde etkilediği sonucu elde edilmiştir.

Çalışmalarda enflasyonun ekonomik olmayan belirleyicileri üzerine yapılan çalışmalarda hukukun üstünlüğünün enflasyona etkisini tespit etmek amacıyla farklı değişkenlerin analizlere dâhil edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmaların bir kısmını oluşturan bu çalışmalarda hukukun üstünlüğünün enflasyon üzerine olası etkisi bilimsel olarak tespit edilmiştir.

Literatürdeki çalışmalardan bazıları olan Barro (1996), Eijffinger ve Stadhouders (2003), Hielscher ve Markwardt (2012), Bodea ve Hicks (2014), Nurbayev (2018), Shevchuk vd. (2020), Kabir vd. (2023), Öztürk ve Topçu (2024) hukukun üstünlüğünün enflasyonu düşürmede etkisinin olduğunu tespit edilmiştir. Law ve Bany-Arifin (2008), Şaşmaz ve Sağdıç (2020), Öztürk ve Topçu (2024) ise hukukun üstünlüğünün ekonomik büyümeyi desteklediği sonucunu elde etmiştir. Literatüre göre hukukun üstünlüğünün sağlanması enflasyon oranlarının düşürülmesine ve ekonomik büyümeye yol açmaktadır.

Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada, hukukun üstünlüğü ile enflasyon oranları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada kontrol değişkeni olarak, doğrudan yabancı yatırımlar ve döviz kuru dikkate alınmıştır. Çalışma kapsamında NIC (Newly Industrialized Countries-Yeni Sanayileşen Ülkeler) ülkeleri (Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye) ele alınarak 2000-2022 yılları verileri kapsamında panel ARDL analizi yapılmıştır. Hukukun üstünlüğü, bir ülkenin ekonomik istikrarı ve uzun vadeli sürdürülebilir büyümesi için kritik bir unsurdur. Dolayısıyla, hukukun

üstünlüğünün ekonomik süreçlerdeki etkilerinin araştırılması, özellikle enflasyon gibi makroekonomik göstergeler üzerinde ne kadar belirleyici olduğu sorusunu ele almaktadır. Özellikle gelişen ülkeler kategorisinde yer alan NIC ülkelerine odaklanması, bu ülkelerin küresel ekonomi içindeki artan rolünü anlamak açısından da önemlidir.

NIC ülkeleri, hızlı ekonomik büyümeleri, küresel piyasalarla artan entegrasyonları ve sanayileşme süreçlerini hızlandıran yapısal dönüşümleri ile dikkat çeken ülkelerdir. NIC ülkelerinin ekonomik başarılarının yanı sıra karşı karşıya kaldıkları en önemli makroekonomik zorluklardan biri, enflasyonu kontrol altına alarak istikrarlı bir ekonomik ortam yaratmaktır. Bu bağlamda, hukukun üstünlüğü ve enflasyon arasındaki ilişkinin bu ülkelerde incelenmesi son derece önemli hale gelmektedir.

Hukukun üstünlüğü, bir ülkenin ekonomik işleyişini doğrudan etkileyen unsurlardan biridir. Hukukun üstün olduğu bir ortamda ekonomik aktörler güven içinde hareket etmekte, yatırımlar artmakta ve ekonomik istikrar güçlenmektedir. Bu durum, enflasyonun kontrol altında tutulmasını da kolaylaştırır, çünkü hukukun üstünlüğü sayesinde ekonomik süreçler öngörülebilir hale gelir, piyasa güveni artar ve özellikle mali politika araçları daha etkili kullanılabilir. NIC ülkelerinde bu ilişkinin incelenmesi birkaç açıdan önem arz etmektedir. Öncelikle sürdürülebilir ekonomik büyüme açısından NIC ülkeleri hızlı büyüme ve sanayileşme süreçleri içinde, hukukun üstünlüğü ilkelerinin oturmuş olduğu bir yapıya ihtiyaç duyarlar. Hukukun üstün olmadığı, yolsuzluk veya belirsizliklerin hüküm sürdüğü bir ortamda enflasyonist baskılar artabilir, bu da ekonomik istikrarı zedeleyebilmektedir. NIC ülkelerinde hukukun üstünlüğünün enflasyon üzerindeki etkilerinin anlaşılması, bu ülkelerin sürdürülebilir büyüme politikaları geliştirmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Bir başka yönden ise yatırım ortamı ve doğrudan yabancı yatırımlardır. NIC ülkeleri, küresel piyasalara entegrasyonları ve doğrudan yabancı yatırımları çekme kapasiteleri ile ekonomik büyümelerini sürdürmektedirler. Ancak hukukun üstün olmadığı ülkelerde yatırımcılar yüksek enflasyon riskleri ve piyasa belirsizlikleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Hukukun üstün olduğu bir ortam, yatırımcıların uzun vadeli yatırımlara daha fazla güven duymalarını sağlamaktadır ve enflasyonun kontrol altına alınmasına katkıda bulunur. Bu ilişkiyi anlamak, yatırım ortamını iyileştirmek isteyen NIC ülkeleri için büyük önem taşımaktadır. Öte yandan makroekonomik istikrarın sağlanması da keza diğer bir önemli noktadır. Hukukun üstünlüğü, ekonomik aktörler arasındaki sözleşmelerin, mülkiyet haklarının ve ticari ilişkilerin güvence altına alınmasını sağlamaktadır. Bu da mali politikaların daha etkin işlemesine, devletin enflasyonla mücadelede etkili önlemler alabilmesine olanak tanımaktadır. NIC ülkelerinde bu tür yapısal reformların uygulanmasının enflasyonun uzun vadeli düşüşüne nasıl katkı sağladığını anlamak hem politika yapımcılar hem de akademik çevreler için önemli sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.

Nitekim, hukukun üstünlüğünün ekonomik performans üzerindeki etkileri genellikle gelişmiş ülkeler bağlamında ele alınmış ve incelenmiştir. NIC ülkeleri gibi ekonomik yapıları hızla dönüşen ve gelişen ülkelerde ise bu ilişkinin sınırlı araştırmalarla yer aldığı görülmektedir. Ayrıca NIC ülkeleri, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, ekonomik istikrarı sağlama konusunda daha fazla zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle, hukukun üstünlüğünün enflasyon üzerindeki etkileri bu tür ülkelerde daha belirgin olabilmektedir. Bu çalışmanın önemi, hukukun üstünlüğünün sadece ekonomik büyümeyi değil, enflasyon gibi kritik makroekonomik değişkenleri de nasıl etkilediğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu önem ışığında çalışmanın hukukun üstünlüğünün enflasyon oranları üzerindeki etkileri, teorik ve ampirik açıdan analiz edilmesi daha önce iktisadi yazında incelenmemiş bir konudur bu bağlamda çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın analiz bölümünde Eviews ve Stata paket programları kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan verilerin tamamı ise Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

Tablo 1. Analizde kullanılan değişkenler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
Enflasyon Oranı	Enflasyon, tüketici fiyatları (yıllık %)	World Bank
Hukukun Üstünlüğü Endeksi	Hukukun Üstünlüğü, bireylerin toplumsal kurallara güven duyma ve bu kurallara uyma düzeyine ilişkin algılarını, özellikle de sözleşmelerin uygulanması, mülkiyet hakları, polis ve mahkemelerin kalitesini, ayrıca suç ve şiddet olasılığını kapsamaktadır. Yüzdeler dilim, bir ülkenin toplu göstergeye dahil olan tüm ülkeler arasındaki sıralamasını gösterir; 0 en düşük, 100 ise en yüksek sıralamayı ifade eder.	World Bank
Doğrudan Yabancı Yatırım	Doğrudan yabancı yatırım (% GSYH)	World Bank
Döviz Kuru	Reel efektif döviz kuru endeksi (2010 = 100)	World Bank

NIC ülkelerinde enflasyon üzerinde hukukun üstünlüğü endeksi, doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru ilişkisini belirleyebilmek amacıyla panel ARDL analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda analizde uygulanan modelin fonksiyonel ifadesine denklem 1'de yer verilmiştir.

$$Enflasyon\ Oranı_t = \beta_0 + \beta_1 Hukuk\ Üst. + \beta_2 Doğ. Yabancı Yat. + \beta_3 Döv. Kur. + \varepsilon_t \quad (1)$$

Denklem 1'de yer alan enflasyon oranı, hukukun üstünlüğü, doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru değişkenlerinin bir fonksiyonu

olarak ele alınmıştır. Panel ARDL (Autoregressive Distributed Lag) analiz yöntemi ile bu değişkenler arasındaki hem uzun dönem hem de kısa dönem ilişkiler detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Çalışmanın teorik çerçevesinde, hukukun üstünlüğünün ekonomik istikrar ve güven ortamını sağlaması nedeniyle enflasyon üzerindeki potansiyel etkisi vurgulanmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların, ekonomik büyüme ve üretkenliği artırarak enflasyonist baskıları hafifletmesi beklenirken, döviz kuru ise özellikle dış ticaret ve ithalat maliyetleri yoluyla enflasyon oranlarını etkilemesi beklenmektedir. Ancak, NIC (Yeni Sanayileşen Ülkeler) grubunda yer alan ülkeler, ekonomik yapıları, piyasa koşulları ve yapısal reform düzeyleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle, hukukun üstünlüğü, doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru değişkenlerinin enflasyon üzerindeki etkileri ülkeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Bir ülkede hukukun üstünlüğü ve ekonomik istikrarın güçlü olması enflasyon üzerinde belirgin bir düşürücü etkiye sahipken, başka bir ülkede bu ilişki daha zayıf olabilir ya da farklı yönlerde etkiler ortaya çıkabilmektedir. Aynı şekilde, döviz kuru ve doğrudan yabancı yatırımların enflasyon üzerindeki etkileri de ülkelere göre çeşitlilik arz edebileceği düşünülmektedir.

Table 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Medyan	Max. Değer	Min Değer	Std. Hata
Enflasyon Oranı	5.751	4.232	72.308	-1.13	7.697
Hukukun Üstünlüğü Endeksi	44.769	46.412	71.153	20.754	11.088
Doğrudan Yabancı Yatırım	2.265	2.208	9.67	-2.757	1.347
Döviz Kuru	19.230	9.655	78.604	0.625	19.435

Bir analizde kullanılan verilerin tanımlayıcı istatistiklerini incelemek, verilerin yapısını ve özelliklerini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Bu istatistikler, verinin genel dağılımı, merkezi eğilimleri, değişkenlik derecesi gibi temel bilgileri sağlar ve analiz sürecine yön verir. Verilerin ortalaması; verinin merkezi eğilimlerini ifade ederek verilerin genel olarak hangi noktada yoğunlaştığını gösterirken medyan ise verilerin ortanca değerini ifade etmektedir. Keza standart hata ise örneklem ortalamasının, gerçek popülasyon ortalamasına ne kadar yakın olduğunu gösteren bir ölçüdür. Maksimum ve minimum değerleri ise verilerin sınırlarını göstermektedir.

Tablo 2'de yer alan tanımlayıcı istatistikler değerlendirildiğinde; enflasyon oranı, çalışmadaki tüm gözlemler için ortalama olarak %5.75 seviyesindedir. Medyan değeri 4.23 verinin ortasındaki gözlemi yansıtır. Medyanın ortalamadan daha düşük olması, veride yer alan bazı büyük enflasyon oranlarının ortalamayı yukarı çektiğini

göstermektedir. Standart hata 7.69 değeri ile gözlemler arasındaki varyasyonun fazla olduğunu ifade etmektedir. Hukukun üstünlüğü endeksinde ortalama değer 44.76. Bu, genel olarak orta düzeyde hukukun üstünlüğü olduğunu göstermektedir. Çünkü hukukun üstünlüğü endeksi yüzdelik sıralaması; toplu göstergeye dahil edilen tüm ülkeler arasında ülkenin sıralamasını belirtir; 0 en düşük sıralamayı, 100 ise en yüksek sıralamayı temsil eder. Medyan değeri 46.41'dir. Bu da ortalamaya yakındır, verinin simetrik olduğunu ve aşırı uçlar tarafından çok fazla etkilenmediğini göstermektedir. Standart hata 11.09 ise hukukun üstünlüğü endeksinin ülkeler arasında farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Doğrudan yabancı yatırım oranı ortalama olarak %2.27 seviyesindedir. NIC ülkeleri için ılımlı bir yatırım girişi olduğunu söyleyebiliriz. Medyan değeri 2.20 ile ortalamaya oldukça yakındır, bu da veri dağılımının dengeli olduğunu göstermektedir. Döviz kuru ortalaması ise 19.23 birim olarak kaydedilmiştir. Bu değer, çalışmanın yapıldığı ülkelerde döviz kurunun genelde yüksek seviyelerde olduğunu göstermektedir. Medyan değeri 9.65 olması ortalamadan oldukça düşük, bu da döviz kurunun bazı ülkelerde oldukça yüksek olduğunu ifade etmektedir. Döviz kurunda yüksek bir standart hata mevcuttur. Bu, döviz kurlarının ülkeler arasında çok farklı seviyelerde olduğunu ifade etmektedir.

Nitekim tanımlayıcı istatistikler, veriyi anlamamanın ilk adımıdır. Verilerin genel özelliklerini, dağılımını, merkezi eğilimlerini ve uç değerlerini anlamak, daha doğru ve güvenilir sonuç için önem taşımaktadır. Bu nedenle ortalama, medyan, standart hata, maksimum ve minimum değerlerin incelenmesi, çalışmanın genel doğruluğunu ve analizlerin sağlamlığını artırmaktadır.

Ampirik Bulgular

Ekonometri biliminde zaman serileri, kesit serileri ve panel veriler olmak üzere üç farklı veri seti bulunmaktadır. Son yıllarda yaygın olarak kullanılan veriler ise panel veri setleridir (Damodar, 2004: 25). Panel veriler bünyesinde zaman ve kesit dilimini bir arada bulundurabilen karma veriler olarak ifade edilmektedir (Yang, 2012: 8).

Sınır ölçümleri yaklaşımı, değişkenlerin durağanlık derecelerini dikkate almaksızın testi uygulama imkânı sunar. Bu durum, sınır testinin önemli bir avantajıdır. Ayrıca, sınır testinin bir diğer olumlu yanı, ARDL yaklaşımının herhangi bir kritere bağlı kalmadan hata düzeltilmesi yapabilmesi ve bu sayede küçük örneklemelerde Johansen veya Engle-Granger testlerine kıyasla daha güvenilir sonuçları mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda, Engle-Granger testine kıyasla istatistiksel açıdan daha tutarlı ve anlamlı sonuçlar sağladığı da elde edilmiştir (Narayan ve Narayan, 2005: 429).

ARDL yöntemi ikinci mertebeden olmamak şartıyla farklı düzeylerdeki durağanlık özelliklerine sahip modellerde uygulanabilmektedir. Fakat genel eş bütünleşme testleri analizlerde yer alan değişken-

lerde aynı durağanlık seviyelerinin sahip olması gerektiğini kabul etmektedir (Pesaran vd., 2001).

Panel veri analizlerinde durağanlığın incelenme aşaması büyük bir öneme sahiptir, bunun sebebi durağanlık testi yapılmadan güvenilir sonuçlara ulaşmanın zorlaşmasıdır. Durağanlık, bir değişkenin ortalama, varyans ve otokovaryansının zamanla sabit kalmasını ifade eder. Başka bir deyişle, durağan bir seri, uzun vadede belirli bir değer etrafında dalgalanır ve bu değere yakınsar. Durağan olmayan bir seriyle yapılan analizler ise sahte regresyon riskini artırır, bu da elde edilen bulguların güvenilirliğini ciddi şekilde zedeler. Bu nedenle, analizlerde kullanılan değişkenlerin durağan olup olmadığını belirlemek, sağlıklı ve güvenilir sonuçlar elde etmek için kritik bir adımdır (Yerdelen Tatoğlu, 2018: 3-4).

Bir serinin durağanlığının incelenmesi yani birim kök testlerinin hangisinin uygulanacağını belirleyebilmek için ise ilk olarak yatay kesit bağımlılığını değerlendirmek önem taşımaktadır (Kubar ve Muzoğlu, 2022: 11).

Yatay kesit bağımlılığının incelenmesi Pesaran (2004)'e göre seriler arasındaki korelasyonun araştırılması uygulanacak olan birim kök testlerinin doğru yapılabilmesine olanak tanıyarak daha tutarlı bulgular elde edilmesi açısından kritik bir adımdır (Şengönül vd., 2018: 1129).

Panel veri analizlerinde uygulanan birim kök testleri panel veride yer alan birilerin birbiri ile bağlantılı olma durumuna göre sapsmalı sonuçlar ile karşılaşabilmektedir. Bu nedenle panel verilerin kullanıldığı analizlerde birim kök testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermeden önce analizde kullanılan değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı bulunup bulunmadığının incelenmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığını inceleyen dört farklı test bulunmaktadır. Bunlar; Breush-Pagan (1980) LM (Lagrange Multiplier) testi, Pesaran (2004) scaled LM testi, Bias-corrected scaled LM testi ve Pesaran (2004) CD (Cross-Section Dependence) testidir. Değişkenler üzerinde bu testlerden hangisinin uygulanacağına karar vermek için ise panel verinin kesit boyutu (N) ve zaman boyutu (T) değerleri dikkate alınarak karar verilmektedir. Bu testler içerisinde Breush-Pagan (1980) LM test varsayımına göre $T > N$ olması durumunda yani zaman boyutunun kesit boyutundan büyük olması durumunda tercih edilmektedir. Pesaran (2004) scaled LM testi ise Breush-Pagan LM testinin geliştirilmiş halidir ve varsayımı $T \rightarrow \infty$, $N \rightarrow \infty$ şeklindedir. Bias-corrected scaled LM testi varsayımı ise $N \rightarrow \infty$, $T \rightarrow \infty$ durumunda tercih edilmektedir. Son olarak Pesaran (2004) CD testi de $N > T$ yani kesit boyutunun zaman boyutundan daha büyük olduğu durumlarda tercih edilmektedir (De Hoyos ve Sarafidis, 2006: 483).

Mevcut dört yatay kesit bağımlılığı testlerinin varsayım hipotezleri aşağıda gösterilmiştir;

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur
 H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır

Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları değerlendirildiğinde H_0 kabul edilmesi durumunda birimler arası yatay kesit bağımlılığı yoktur. H_1 hipotezi kabul edilmiş ise birimler arası yatay kesit bağımlılığı vardır şeklinde kabul edilmektedir. İncelenen bulgularda yatay kesit bağımlılığı yok sonucuna ulaşıyorsa birinci nesil birim kök testi kullanılmaktadır. Yatay kesit bağımlılığı var ise ikinci nesil birim kök testleri kullanılmaktadır. Böylece analizde daha tutarlı sonuçlar elde edilmektedir (Baltagi, 2008: 284).

Çalışma analizinde yer alan NIC ülkeleri kapsamında analiz edilen panel verilerde zaman boyutu T:22 ve kesit boyutu ise N:10 olması sebebiyle yani $T > N$ olduğu için yatay kesit bağımlılığı testleri içerisinde Breusch-Pagan LM Testi sonuçlarının dikkate alınmıştır. Buna ek olarak çalışmada NIC ülkeleri kapsamında analiz yapılması sebebiyle bu ülkeler genellikle heterojen panel veri olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun sebebi, ülkeler arasında ekonomik yapı, kurumsal gelişmişlik düzeyi, ticaret hacmi, hukukun üstünlüğü gibi faktörlerin farklılık göstermesidir. NIC ülkeleri, ortak bazı özelliklere sahip olmakla birlikte (örneğin, hızlı sanayileşme ve ekonomik büyüme), bireysel düzeydeki bu farklılıklar nedeniyle heterojen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle çalışmada Pesaran (2007) CD testi de dikkate alınarak hem verinin heterojen yapısı hem de yatay kesit bağımlılığı daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu bağlamda değişkenlere uygulanan yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Değişkenler	Test	İstatistik	p-değeri
Enflasyon Oranı	Breusch-Pagan LM	99.530	0.000*
	Pesaran CD	4.817	0.000*
Hukukun Üstünlüğü	Breusch-Pagan LM	888.699	0.000*
	Pesaran CD	29.800	0.000*
Doğrudan Yabancı Yatırım	Breusch-Pagan LM	61.592	0.050**
	Pesaran CD	1.009	0.031*
Döviz Kuru	Breusch-Pagan LM	163.739	0.000*
	Pesaran CD	11.384	0.000*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 3 sonuçları dikkate alındığında H_0 hipotezi reddedilmiştir. Böylece değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır sonucu

elde edilmiştir. Dolayısıyla değişkenlerde ikinci nesil birim kök testi uygulanmalıdır.

Panel veri analizlerinde kullanılan birim kök testleri iki ana kategoriye ayrılmaktadır: birinci nesil ve ikinci nesil panel birim kök testleri. Birinci nesil testler, yatay kesit bağımlılığının bulunmadığı durumlar için tasarlanmıştır ve Maddala ve Wu (1999), LLC, IPS gibi testleri içermektedir. Buna karşılık, yatay kesitler arasında etkileşim mevcutsa, ikinci nesil testlerin kullanılması gerekmektedir. Bu grupta ise, Pesaran'ın (2004) CIP testi yer almaktadır. Dolayısıyla, analizde yatay kesit bağımlılığının varlığına göre uygun birim kök testi seçimi yapılmalıdır (Karadaş, 2021: 123-126). Durağanlığın incelenmesi için Pesaran (2004) (CIPS) birim kök test sonuçlarına Tablo 4' de yer verilmiştir.

Tablo 4. Birim Kök Test sonuçları

Değişkenler	Pesaran (2007) Panel Birim Kök Testi (CIPS)			
	Trendsiz		Trendli	
	Z İstatistiği	Olasılık	Z İstatistiği	Olasılık
Enflasyon Oranı	-4.431	0.000*	-5.800	0.000*
Hukukun Üstünlüğü	1.539	0.938	-0.913	0.181
Endeksi				
Hukukun Üstünlüğü	-10.814	0.000*	-9.145	0.000*
Endeksi I(1)				
Doğrudan Yabancı Yatırım	-4.838	0.000*	-4.617	0.000*
Döviz Kuru	2.274	0.989	0.647	0.741
Döviz Kuru I(1)	-3.716	0.000*	-2.576	0.005*

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 4'te değişkenlerin durağanlık derecelerini öğrenmek amacıyla birim kök testleri uygulanmıştır. Birim kök testlerinin uygulanması ise sahte regresyon sorununun ortada kaldırmak ve daha tutarlı tahminlerde bulunabilmek için önemlidir. Seriler daha sonra durağan seviyeleri ile regresyona dâhil edilmelidir bu sebeple birim kök testleri ekonometrik analizlerde önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 4'de yer alan bilgilere göre enflasyon, doğrudan yabancı yatırım değişkenleri düzeyde I(0) durağandır. Hukukun üstünlüğü endeksi değişkeni ile döviz kuru değişkenleri ise 1. farkta I(1) durağanlaştırılmıştır.

ARDL yaklaşımında model seçimi oldukça önemli bir konudur. Bu bağlamda, Pesaran, Shin ve Smith (1999) farklı model önerileri sunmaktadır. Bunlardan, eğim katsayıları ve hata varyanslarındaki farklılıkları ayrı ayrı modelleyen ve her biri için farklı katsayı ortalamaları sağlayan Ortalama Grup (MG) tahmincisidir. Bir diğer model ise dinamik panellerde ortalama ve havuzlama yaklaşımlarını bir arada kullanan Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) tahmincisidir. Bu yöntemler sayesinde hem uzun dönem hem de kısa dönem

hata düzeltme katsayıları elde edilmekte ve her bir parametre için kısa dönem tahminleri de yapılabilmektedir. Böylece, daha etkin ve tutarlı sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır (Pesaran, Shin ve Smith, 1999: 1-11).

Model tahmini yapılırken, farklı tahmin yöntemleri arasından en uygun olanını seçmek gerekir. Bu üç model arasındaki en doğru seçimi yapabilmek için Hausman testi uygulanmaktadır ve bu testin sonuçlarına göre hangi modelin kullanılacağına karar verilmektedir. Bu bağlamda Hausman sınaması sonucuna Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Hausman Sınaması

	(b) mg	(B) pmg	(b-B) Fark	sqrt(diag(V_b-V_B)) Std. hata
Hukukun Üstünlüğü	0.1292551	-0.0248479	0.154103	0.1443007
Doğrudan Yabancı Yatırım	1.444009	1.053689	0.3903197	0.8078718
Döviz Kuru	1.320929	0.0016283	1.319301	1.5802

chi2(3) = (b-B) * [(V_b-V_B) ^ (-1)] (b-B) = 5.31
 Prob>chi2 = 0.1503
 * b = Ho ve Ha altında tutarlı; B = Ha altında tutarsız, Ho altında etkin.

Tahminciler arasında hangisinin etkin olduğuna karar verebilmek için iki yol vardır bunlardan birincisi serilerin homojenliğinin incelenmesidir, bir diğeri ise panel ARDL temelli olan Hausman testinin uygulamasıdır. Hausman sınamasında iki tahminciyi kıyaslar ki-kare değeri kapsamında Hausman sınamasının hipotezleri değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Tablo 5'de yer alan değerler yorumlandığında birinci sıradaki tahminci olan (b)'nin sıfır hipotezi H_0 ve de alternatif hipotezi olan H_0 altında tutarlı olduğu kabul edilmektedir. İkinci sırada yer alan (B) tahmincisi ise H_0 altında tutarsız ve H_0 altında etkin olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışmada uygulanan Hausman test sonuçlarına göre ARDL modeli Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) tahmincisi etkindir ve uygulanmalıdır.

ARDL yaklaşımı hem dinamik modelleme yapmaya hem de eşbütünlüşmeyi test etmeye imkân tanır. ARDL modellemesinde, serilerin düzeyde $I(0)$ ya da birinci farkta $I(1)$ olup olmadığını ayırt etmeye gerek kalmadan, bu iki durağanlık seviyesindeki değişkenleri aynı

modelde kullanabilme avantajı vardır. Ancak, değişkenlerin ikinci dereceden $I(2)$ durağan olmaması önemli bir gerekliliktir (Neubauer ve Odehnal, 2018: 110).

Bu çalışmada Panel ARDL yönteminin kullanılmasındaki temel sebep değişkenler arasındaki hem kısa dönem hem de uzun dönem ilişkileri ayrı ayrı inceleyebilme imkânı sunmasıdır. Bu sayede, uzun dönemde hukukun üstünlüğünün ve diğer ekonomik değişkenlerin enflasyon üzerinde kalıcı etkiler yaratıp yaratmadığı analiz edilebileceği gibi, kısa dönemdeki dalgalanmalar ve geçici etkiler de gözlemlenebilecektir. Dolayısıyla bu çalışma, hukukun üstünlüğü ve enflasyon arasındaki ilişkiyi hem teorik hem de ampirik açıdan kapsamlı bir şekilde ele alarak, NIC ülkeleri bağlamında önemli sonuçlar ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda NIC ülkeleri geneli için ARDL sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. NIC Ülkeleri Geneli İçin Panel ARDL Uzun ve Kısa Dönem Sonuçları

Bağımlı Değişken: Enflasyon Oranı				
Test Adı: ARDL				
Gözlem Dönemi: 2000 – 2022				
Seçilen Model : ARDL (2,3,3,3)				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	p- değeri
Uzun Dönem				
Hukukun Özgürlüğü	-0.136	0.058	-2.346	0.021**
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.370	0.103	3.569	0.000*
Döviz Kuru	0.011	0.012	0.919	0.360

Kısa Dönem				
ECM	-0.757	0.164	-4.604	0.000
Enflasyon Oranı (-1)	-0.022	0.211	-0.108	0.913
Hukukun Üstünlüğü	0.188	0.059	3.172	0.002*
Hukukun Üstünlüğü (-1)	0.055	0.066	0.842	0.401
Hukukun Üstünlüğü (-2)	-0.009	0.027	-0.361	0.718
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.349	0.232	1.502	0.136
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	0.453	0.359	1.260	0.210
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	0.250	0.251	0.994	0.322
Döviz Kuru	1.589	0.895	1.775	0.079***
Döviz Kuru (-1)	1.562	1.500	1.041	0.300
Döviz Kuru (-2)	0.823	0.851	0.967	0.335
C	2.250	0.604	3.720	0.000

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 6 sonuçlarına göre bulgular değerlendirildiğinde Havuzlanmış Ortalama Grup analiz sonuçlarına göre kurulan modelde ARDL (2,3,3,3) modeli uygulanmıştır. Çalışmada ARDL (2,3,3,3) modelinin seçilmesi, değişkenler arasındaki dinamik ilişkilerin tam olarak yakalanmasını sağlamak ve modelin doğruluğunu artırmak amacıyla tercih edilmiştir. Enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerde, özellikle değişkenlerin zamanla kendi geçmiş değerlerinden veya diğer değişkenlerin geçmiş hareketlerinden etkilenme eğilimi yaygındır. Bu bağlamda, hukukun üstünlüğü endeksi, doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru gibi değişkenlerin etkileri genellikle kısa vadede ortaya çıkmaktan ziyade zaman içinde birikimli olarak görülebilir. Literatürde de bu tür değişkenlerin etkilerinin birkaç dönemlik bir gecikmeyle ortaya çıktığına işaret edilmektedir (örneğin, hukukun üstünlüğü ile ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler kurumsal düzenlemelerin zaman alması nedeniyle gecikmeli etkiler gösterebilir). Ayrıca, gecikme sayısı hem Akaike bilgi kriterlerine hem de tahmin edilen modelin en iyi uyumu sağlamasına göre belirlenmiştir. Bu seçim, modelin istikrarını ve tahmin gücünü artırmak için yapılmış bir tercihtir. Dolayısıyla hem iktisadi teoriye hem de istatistiksel uygunluk kriterlerine dayalı bir yaklaşımla belirlenmiştir. Tablo 6'da yer alan NIC (Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Filipinler, Güney Afrika, Tayland, Türkiye) ülkelerinin geneli için bulgular değerlendirildiğinde uzun dönemde üye ülkelerin tamamında; hukuk üstünlüğü değişkeni ile enflasyon oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişki elde edilmiştir. Hukukun üstünlüğündeki 1 birimlik artış enflasyon oranını -0.13 birim düşürmektedir. Hukukun üstünlüğü ekonomik istikrarı, piyasa güvenini, yolsuzlukla mücadeleyi ve etkin para politikaları gibi

çeşitli faktörlerin doğru işleyiş gösterdiğini ifade etmektedir dolayısıyla elde edilen bu bulgu beklenen yönde bir etkiye sahiptir. Bu bulgu, hukukun üstünlüğünün güçlenmesiyle birlikte enflasyonun düştüğünü göstermektedir. Hukukun üstünlüğünün sağlam olduğu ülkelerde, ekonomik aktörler daha öngörülebilir bir ortamda faaliyet göstermektedir. Bu da sözleşmelerin uygulanabilirliğini artırırken mülkiyet haklarının korunmasını da sağlamaktadır ve piyasalarda güveni pekiştirmektedir. Hukukun üstün olduğu bir sistemde, para politikalarının istikrarlı bir şekilde uygulanması da daha olası bir durumdur, bu da enflasyonist baskıların kontrol altında tutulmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, hukukun üstünlüğü, mali disiplinin sağlanmasına ve devlet müdahalelerinin önüne geçilmesine katkı sağlamaktadır. Tüm bu unsurlar, piyasa istikrarına ve ekonomik büyümeye pozitif yansımalarla enflasyon oranının düşmesine neden olmaktadır. Öte yandan Shevchuk vd. (2020) çalışmasında da Orta ve Doğu Avrupa, eski Sovyetler Birliği, Asya ve Latin Amerika'daki 40 ülke için hukukun üstünlüğü ile enflasyon ilişkisini incelemiştir ve çalışma sonucunda hukukun üstünlüğü ile enflasyon arasında negatif ilişkinin varlığı ifade edilmiştir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgularda da Shevchuk vd. (2020) çalışması ile benzer yönlü bir ilişki elde edilmiştir.

Çalışma analizinde yer alan diğer kontrol değişken olan doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru değişkenlerinde ise elde edilen bulgular şu şekildedir. Doğrudan yabancı yatırım değişkeni, enflasyon oranı ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişkisi elde edilmiştir. Buna göre doğrudan yabancı yatırımdaki 1 birimlik artış enflasyon oranını 0.37 birim artırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların

artması, ekonomideki talebi hızlı bir şekilde artırabilmektedir. Yatırımlarla gelen sermaye, tüketim harcamalarını ve yatırım taleplerini yükselterek talep yönlü enflasyon yaratabilecek etkiye sahiptir. Özellikle, üretim kapasitesinin talep artışına hızla uyum sağlayamaması, fiyatların yükselmesine neden olabileceği düşünülmektedir. Döviz kuru değişkeninde ise anlamlı bir ilişki elde edilememiştir.

ECM katsayısı, kısa dönemde bağımlı değişkende meydana gelecek bir şok nedeniyle sapmalar yaşanması durumunda uzun dönemde yeniden dengeye geleceğini açıklamaktadır. Bu nedenle oldukça önem taşımaktadır (Şengönül ve Tekgün, 2021: 91). Kısa dönem sonuçları değerlendirildiğinde öncelik olarak ECM katsayısı değerlendirilmektedir. ECM katsayısı %1’de anlamlı olarak -0.75 katsayı oranına sahiptir. Bu değer NIC ülkeleri kapsamında enflasyon oranında oluşabilecek bir şok karşısında sapmalar yaşaması durumunda 16 aylık bir süreçte yeniden uzun dönem dengesine geleceğini ifade etmektedir.

NIC ülkelerin tamamı için kısa dönem bulguları değerlendirildiğinde ise sadece hukuk üstünlüğü değişkeninde anlamlı ve pozitif ilişki

elde edilmiştir. Kısa dönemde hukukun üstünlüğü değişkenindeki 1 birimlik bir değişim enflasyon oranını 0.18 birim artırdığı elde edilmiştir. Bu durum yorumlandığında kısa vadede söz konusu durumun etkisi şu şekilde olabileceği düşünülmektedir; hukukun üstünlüğü, yatırımcıların güvenini artırabilir. Ancak, bu durum kısa vadede ekonomik aktivitenin artmasına ve dolayısıyla talebin yükselmesine neden olabileceği etkili olabilmektedir. Dolayısıyla kısa dönemde artan talep, fiyatların yükselmesine ve enflasyona yol açabileceği düşünülmektedir.

Nitekim çalışma sonucunda hukukun üstünlüğü ve enflasyon oranı verileri ile yapılan analize göre NIC Ülkelerinde uzun dönemde anlamlı ilişkinin geçerliliği ortaya konmuştur.

NIC ülke grubunun geneli için uzun ve kısa dönem ilişkileri incelenmesinin ardından çalışmada her bir NIC ülkesi için ayrı kısa dönem ilişkilerine de yer verilmiştir. Sonuçlara Tablo7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Her Bir NIC Ülkesi için Ayrı Panel Ardl Kısa Dönem Sonuçları

Ülkeler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	p- değeri
Brezilya				
ECM	-1.244	0.043	-28.655	0.000
Enflasyon Oranı (-1)	0.665	0.030	22.065	0.000*
Hukukun Özgürlüğü	-0.027	0.005	-5.469	0.012*
Hukukun Özgürlüğü (-1)	-0.265	0.004	-55.311	0.000*
Hukukun Özgürlüğü (-2)	-0.161	0.001	-129.222	0.000*
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.413	0.175	2.363	0.099***
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	-0.581	0.152	-3.807	0.031**
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	-1.234	0.162	-7.575	0.004*
Döviz Kuru	1.936	0.885	2.186	0.116
Döviz Kuru (-1)	1.018	0.766	1.329	0.275
Döviz Kuru (-2)	-0.043	0.738	-0.058	0.956
C	5.460	1.201	4.543	0.020
Çin				
ECM	-1.876	0.075	-24.872	0.000
Enflasyon Oranı (-1)	0.932	0.046	20.010	0.000

Hukukun Özgürlüğü	0.252	0.011	21.866	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-1)	0.293	0.011	25.837	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-2)	0.121	0.002	48.927	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.985	1.425	0.690	0.539
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	-0.100	0.400	-0.249	0.818
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	-0.244	0.246	-0.991	0.394
Döviz Kuru	0.961	4.560	0.210	0.846
Döviz Kuru (-1)	0.816	2.054	0.397	0.717
Döviz Kuru (-2)	-2.570	2.131	-1.205	0.314
C	3.360	0.576	5.830	0.010

Hindistan

ECM	-0.267	0.005	-50.914	0.000
Enflasyon Oranı (-1)	0.084	0.012	7.032	0.005
Hukukun Özgürlüğü	0.018	0.006	3.041	0.055
Hukukun Özgürlüğü (-1)	-0.074	0.000	-85.188	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-2)	-0.022	0.000	-151.208	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	-0.603	0.099	-6.058	0.009
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	0.439	0.080	5.493	0.011
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	1.216	0.067	18.045	0.000
Döviz Kuru	0.464	0.003	125.713	0.000
Döviz Kuru (-1)	0.355	0.002	121.255	0.000
Döviz Kuru (-2)	0.270	0.006	41.093	0.000
C	1.322	0.217	6.095	0.008

Endonezya

ECM	-0.166	0.014	-11.773	0.001
Enflasyon Oranı (-1)	-1.145	0.088	-12.992	0.001
Hukukun Özgürlüğü	0.189	0.011	16.321	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-1)	0.048	0.013	3.537	0.038
Hukukun Özgürlüğü (-2)	-0.082	0.002	-32.088	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.690	0.232	2.966	0.059
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	3.276	0.583	5.616	0.011
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	1.396	0.454	3.073	0.054

Döviz Kuru	-0.007	9.421	-80.042	0.000
Döviz Kuru (-1)	-0.009	7.654	-121.960	0.000
Döviz Kuru (-2)	0.008	2.031	105.754	0.000
C	-0.831	0.923	-0.900	0.043

Malezya

ECM	-0.429	0.079	-5.389	0.012
Enflasyon Oranı (-1)	-0.442	0.045	-9.829	0.002
Hukukun Özgürlüğü	0.173	0.002	71.224	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-1)	-0.016	0.000	-20.765	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-2)	-0.022	0.000	-35.740	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.380	0.063	5.970	0.009
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	0.479	0.046	10.274	0.002
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	0.529	0.023	22.131	0.000
Döviz Kuru	2.524	1.303	1.937	0.148
Döviz Kuru (-1)	-0.920	0.748	-1.229	0.306
Döviz Kuru (-2)	2.653	0.834	3.181	0.050
C	0.409	0.138	2.960	0.059

Meksika

ECM	-1.071	0.056	-19.113	0.000
Enflasyon Oranı (-1)	0.578	0.041	13.861	0.000
Hukukun Özgürlüğü	0.16	0.002	58.931	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-1)	-0.006	0.000	-7.172	0.005
Hukukun Özgürlüğü (-2)	0.009	0.000	47.990	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	-0.662	0.238	-2.784	0.068
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	-0.669	0.301	-2.218	0.113
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	-0.218	0.150	-1.452	0.242
Döviz Kuru	-0.331	0.016	-19.906	0.000
Döviz Kuru (-1)	-0.011	0.028	-0.407	0.711
Döviz Kuru (-2)	0.126	0.035	3.508	0.039
C	3.403	0.639	5.322	0.013

Filipinler

ECM	-0.483	0.069	-6.989	0.006
-----	--------	-------	--------	-------

Enflasyon Oranı (-1)	-0.241	0.076	-3.141	0.051
Hukukun Özgürlüğü	0.258	0.037	6.954	0.006
Hukukun Özgürlüğü (-1)	0.021	0.016	1.305	0.282
Hukukun Özgürlüğü (-2)	-0.006	0.001	-3.396	0.042
Doğrudan Yabancı Yatırım	-0.280	0.757	-0.370	0.735
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	0.004	0.521	0.008	0.994
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	0.383	1.786	0.214	0.843
Döviz Kuru	0.039	0.037	1.048	0.371
Döviz Kuru (-1)	-0.150	0.037	-4.027	0.027
Döviz Kuru (-2)	-0.220	0.059	-3.675	0.034
C	1.477	0.935	1.579	0.212
Güney Afrika				
ECM	-0.498	0.049	-10.172	0.002
Enflasyon Oranı (-1)	0.364	0.046	7.808	0.004
Hukukun Özgürlüğü	0.046	0.005	8.894	0.003
Hukukun Özgürlüğü (-1)	0.006	0.004	1.271	0.293
Hukukun Özgürlüğü (-2)	-0.067	0.000	-7.207	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.181	0.060	2.989	0.058
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	-0.120	0.065	-1.853	0.160
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	-0.455	0.144	-3.150	0.051
Döviz Kuru	0.662	0.083	7.905	0.004
Döviz Kuru (-1)	-0.115	0.073	-1.575	0.213
Döviz Kuru (-2)	0.460	0.092	4.963	0.015
C	2.221	1.207	1.839	0.016
Tayland				
ECM	-0.843	0.088	-9.559	0.002
Enflasyon Oranı (-1)	-0.248	0.048	-5.101	0.014
Hukukun Özgürlüğü	0.165	0.019	8.596	0.003
Hukukun Özgürlüğü (-1)	0.042	0.003	11.677	0.001
Hukukun Özgürlüğü (-2)	0.013	0.000	20.245	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	0.667	0.107	6.1954	0.008
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	1.117	0.114	9.735	0.002

Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	0.613	0.108	5.640	0.011
Döviz Kuru	0.394	0.063	6.207	0.008
Döviz Kuru (-1)	-0.341	0.057	-5.926	0.009
Döviz Kuru (-2)	-0.056	0.076	-0.741	0.512
C	1.256	0.237	5.287	0.013
Türkiye				
ECM	-0.698	0.004	-154.294	0.000
Enflasyon Oranı (-1)	-0.776	0.007	-107.628	0.000
Hukukun Özgürlüğü	0.649	0.005	128.179	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-1)	0.507	0.005	99.4718	0.000
Hukukun Özgürlüğü (-2)	0.120	0.000	280.579	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım	1.723	0.105	16.4156	0.000
Doğrudan Yabancı Yatırım (-1)	0.687	0.104	6.551	0.007
Doğrudan Yabancı Yatırım (-2)	0.519	0.096	5.361	0.012
Döviz Kuru	9.245	0.030	299.420	0.000
Döviz Kuru (-1)	14.972	0.820	18.257	0.000
Döviz Kuru (-2)	7.617	1.054	7.227	0.005
C	4.422	0.370	11.952	0.001

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 7’de yer alan her bir NIC ülkesi için ayrı panel ARDL kısa dönem sonuçları değerlendirildiğinde; öncelikle her ülkede ECM (Error Correction Model) katsayılarının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkması, hukukun üstünlüğü ile enflasyon arasındaki ilişkiyi anlamada önemli bir bulgudur. Bu durum, değişkenler arasındaki ilişkinin uzun dönem dengesine doğru bir düzeltme hareketi içinde olduğunu göstermektedir. Yani, enflasyon ve hukukun üstünlüğü arasındaki dengesizlikler mevcutsa, bu dengesizliklerin zamanla azalacağı ve sistemin uzun dönem dengesine ulaşacağı anlamına gelmektedir. Kısa dönem sonuçlar değerlendirildiğinde ilk olarak hukukun üstünlüğü endeksi değerlendirilmektedir. Burada hukukun üstünlüğü ile enflasyon arasındaki ilişkinin kısa dönemde bazı ülkelerde negatif, bazı ülkelerde pozitif olması ve bazı ülkelerde ise bir gecikmeli dönemde istenilen negatif ilişki görülmektedir. Bu durum çeşitli ekonomik ve kurumsal faktörlerin etkisini yansıtmaktadır. Her ülkenin ekonomik yapısı, enflasyon dinamikleri ve hukukun üstünlüğü seviyeleri farklıdır. Negatif ilişki gözlemlenen ülke olan Brezilya’da, hukuki çerçeve ve istikrarlı bir yönetim daha güçlü olduğunu ifade etmektedir böylece ekonomik aktörlerin güvenini artırarak enflasyonu düşürebileceği düşünülmektedir. Ayrıca kısa dönemde pozitif ilişki görülen ülkelerde ise hukukun üstünlüğü

zayıf olduğunda, bu durum enflasyonist baskıları artırabilmektedir. Öte yandan hukukun üstünlüğü, her ülkede farklı derecelerde işleyeceği de önemli bir husustur. Bazı ülkelerde hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadelede ve ekonomik istikrarı sağlamada etkili olurken, diğerlerinde bu durum yeterince güçlü olmayabilir. Dolayısıyla kısa dönemde, hukukun üstünlüğü ile enflasyon arasında pozitif ilişki gözlemlenen Çin, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye gibi ülkelerde geçiş sürecindeki ekonomik politikaların etkilerinden kaynaklanabilmesi önemli bir etkidir. Örneğin, hukukun üstünlüğü konusunda reformlar gerçekleştirilirken, piyasalarda belirsizlikler ortaya çıkabilir. Bu belirsizlikler, fiyatların dalgalanmasına neden olarak enflasyonu artırabileceği düşünülmektedir. Diğer bir durum da Brezilya, Hindistan, Malezya ve Meksika ülkelerinde hukukun üstünlüğü ile enflasyon arasındaki ilişkinin bir dönem gecikmeli değerlerde negatif olarak elde edildiği görülmektedir. Bu durum ise ekonomik ve kurumsal değişimlerin etkileri genellikle anında ortaya çıkmadığının bir göstergesidir. Hukukun üstünlüğü ile ilgili reformlar veya iyileştirmeler yapıldığında, bu değişikliklerin ekonomik sonuçları zaman alabilmektedir. Dolayısıyla, hukukun üstünlüğündeki iyileşmelerin enflasyona etkisi bir dönem gecikmeli

olarak kendini gösterebilir. Bu, değişimlerin etkilerinin geçici bir süre boyunca yavaş bir şekilde gerçekleştiğini gösterir. Ülkeler, hukukun üstünlüğündeki iyileşmelere uyum sağlarken, bu süreçteki ekonomik aktörlerin davranışları da zaman içinde değişir. Örneğin, işletmelerin yatırım kararları veya tüketici davranışları, hukukun üstünlüğü sağlandığında güvenli bir ortamda şekillenir. Ancak bu uyum süreci, belirli bir zaman dilimi alır ve bu nedenle gecikmeli bir ilişki gözlemlenebilmektedir.

Enflasyon ile doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru arasındaki ilişkinin kısa dönemde bazı ülkelerde anlamsız, bazı ülkelerde pozitif, bazı ülkelerde ise negatif değerler göstermesi, birçok faktörün etkisini yansıtmaktadır. İlk olarak ülke bazında farklılıklar söz konusudur. Her ülkenin ekonomik yapısı, hukuki çerçevesi, siyasi istikrarı ve piyasa dinamikleri farklılık gösterir. Bu farklılıklar, doğrudan yabancı yatırım ve döviz kurunun enflasyon üzerindeki etkilerini değiştirir. Örneğin, bazı ülkelerde güçlü bir hukukun üstünlüğü ve istikrarlı bir ekonomi, yabancı yatırımın artmasına ve dolayısıyla enflasyonun düşmesine katkı sağlayabilmektedir, diğer ülkelerde zayıf kurumsal yapı ve belirsizlikler bu ilişkiyi olumsuz etkileyebilir. Bir diğer etken ise kısa dönemde meydana gelen dalgalanmalardır. Kısa dönemde, ekonomik faktörler ve piyasa tepkileri genellikle daha dalgalı ve değişken olabilir. Özellikle döviz kuru, kısa vadeli spekülasyonlar, ticaret dengesi ve dış yatırımcıların algıları gibi faktörlerden etkilenir. Bunlardan biri de döviz kurudur. Döviz kurunun enflasyon üzerindeki etkisi de ülkeden ülkeye değişmektedir. Bir ülkede döviz kuru değeri yükseldiğinde, ithal edilen ürünlerin maliyeti artar, bu da enflasyonu artırabilir. Bu da enflasyon ile döviz kuru arasındaki ilişkinin kısa dönemde tutarsız sonuçlar vermesine yol açabilir. Öte yandan bazı ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların artması, enflasyon üzerinde pozitif bir etki yaratabilirken, diğerlerinde bu yatırımların enflasyonu artırıcı etkisi olabilir. Örneğin, yüksek düzeyde yabancı yatırım, ekonomik büyümeyi hızlandırarak talep enflasyonuna yol açabilir. Bunun yanı sıra, yabancı yatırımcıların yerel para birimine olan talebi döviz kuru üzerinde baskı oluşturabilir, bu da enflasyon üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etki yaratabilir. Nitekim enflasyon, doğrudan yabancı yatırım ve döviz kuru arasındaki ilişkiler karmaşık ve çok faktörlüdür. Bu ilişki, ülkelerin ekonomik ve kurumsal bağlamlarına bağlı olarak değişmektedir elde edilen bulgularda da bu durum görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Hukuk, ekonomik yapının düzenini ve kurallara uygun olarak yürütülmesini sağlamaktadır. Hukukun üstünlüğü ise modern ekonomilerde ekonomik istikrarın sağlanması ve sürdürülebilir büyümenin temeli olarak kabul edilen en önemli kurumsal unsurlardan biridir. Hukukun üstünlüğü, bir ülkede ekonomik faaliyetlerin güven içinde yürütülmesini sağlamakta, kuralların öngörülebilirliğini artırmakta ve ekonomik aktörlerin belirsizlikleri en aza indirerek uzun vadeli yatırımlara teşvik etmektedir. Bu güven ortamı, mali-

yetlerin azaltılmasına ve kaynakların daha verimli kullanılmasına katkıda bulunmaktadır. Böylece bireylerin refah düzeyinin artması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması mümkün hale getirmektedir. Hukukun üstünlüğünün olmadığı veya zayıf olduğu ekonomilerde ise belirsizlikler ve yüksek maliyetler, enflasyonist baskılara yol açarak ekonomik performansı olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan bireylerin refah düzeyinin düşmesine yol açmakta, enflasyon oranının yükselmesine neden olarak ülkenin ekonomik gelişimi için de endişe verici bir durum oluşturmaktadır. Bu çalışma ile enflasyonun etkileşim halinde olduğu ekonomik olmayan göstergelerden olan ülkenin sahip olduğu hukuk düzeyi üzerine yoğunlaşmıştır. Hukukun üstünlüğünün sağlanması ekonomiye pozitif katkı sağlamaktadır aksi durum ise maliyetleri arttıracığı için ekonomik performansı olumsuz etkileyecektir.

Bu çalışmada NIC ülkeleri örnekleminde 2000-2022 dönemi kapsamında, hukukun üstünlüğü ile enflasyon oranı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada Panel ARDL analiz yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre uzun dönemde hukukun üstünlüğü değişkeni ile enflasyon oranı arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif ilişki elde edilmiştir. Böylece çalışmada hukukun üstünlüğü ve enflasyon oranı arasında NIC ülkelerinde uzun dönemde anlamlı ilişkinin geçerliliği ortaya konmuştur. Sonuçlar literatürdeki Barro (1996), Eijffinger ve Stadhouders (2003), Hielscher ve Markwardt (2012), Bodea ve Hicks (2014), Nurbayev (2018), Shevchuk vd. (2020), Kabir vd. (2023), Öztürk ve Topçu (2024) ile uyumludur.

Bu negatif ilişki sayesinde, çalışmamızda ortaya koymak istediğimiz temel tez doğrulanmıştır. Hukukun üstünlüğü endeksinin artmasıyla birlikte enflasyon oranının düşmesi hem teorik açıdan beklenen hem de ekonomik istikrar açısından arzu edilen bir durumdur. Hukukun üstünlüğünün güçlenmesi, piyasalarda güvenin artmasına, ekonomik aktörlerin belirsizliklerden korunmasına ve devlet politikalarının daha şeffaf ve öngörülebilir hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Bu sayede, enflasyonist baskılar azalır ve fiyat istikrarı korunmaktadır. Hukukun üstünlüğü, ekonomik yönetimde keyfi müdahaleleri engelleyerek, mali disiplinin sürdürülmesine de olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, hukuk sisteminin güçlendirilmesi, sadece enflasyonun kontrol altında tutulmasına değil, aynı zamanda sürdürülebilir ekonomik büyümeye de katkıda bulunan kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular, hukukun üstünlüğünün sağlanmasının enflasyonu kontrol altına almada ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınmasında önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Enflasyon, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kurumsal yapıya da bağlıdır. Güçlü bir hukuk düzeni, enflasyonun düşmesine katkı sağlarken, bireylerin refah düzeyini artırarak toplumsal ve ekonomik istikrarı desteklemektedir. Bu hususta uygulanabilecek politika önerilerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Yargı sisteminin güçlendirilmesi alanında; Bağımsız ve tarafsız bir yargı sistemi, hukukun üstünlüğünün sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Yargının tarafsızlığını güvence altına almak, hukuk sistemine duyulan güveni artırarak yerel ve yabancı yatırımcıları teşvik edebilir. Bu durum, ekonomik faaliyetlerin kesintisiz devam etmesini sağlayarak enflasyonist baskıları azaltabileceği düşünülmektedir.
- Şeffaf bir kamu yönetimi alanında; Hükümetlerin mali politikaları, bütçe uygulamaları ve kamusal harcamalarının şeffaf bir şekilde yürütülmesi, kamu kaynaklarının verimli kullanımını sağlar ve enflasyonist baskıları azaltabilir.
- Yolsuzlukla mücadele kapsamında; Hukukun üstünlüğü zayıf olan ülkelerde yolsuzluk yaygın bir durumdur ve bu durum maliyetleri artırarak enflasyona katkıda bulunmaktadır. Yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele etmek, kurumsal verimliliği artırmakta, kaynak dağılımını iyileştirmekte ve fiyat istikrarını korumaya katkı sağlaması beklenmektedir.
- Ekonomik reform ve yatırım oranlarının iyileştirilmesi hususunda; Hukuki belirsizliklerin azaltılması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, yatırımcıların daha güvenli ve istikrarlı bir ortamda faaliyet göstermesine imkân tanımaktadır. Böylece doğrudan yabancı yatırımları artırarak enflasyonist baskılara karşı direnç kazandırabileceği düşünülmektedir.
- Merkez Bankasının bağımsızlığını kazanması da fiyat istikrarını korumak amacıyla uygun para politikaları uygulayarak enflasyonu kontrol altına alabileceği düşünülmektedir.
- Yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi kapsamında ise istikrarlı ve sürekli bir hukuki çerçeve, ekonomik aktörlerin uzun vadeli planlama yapabilmesine imkân tanıyarak maliyetleri düşürebilir ve enflasyonu kontrol altında tutmaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Nitekim çalışma, ekonomik istikrarın sağlanmasında ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesinde hukukun üstünlüğünün oynadığı kritik rolü ele alarak hem literatüre hem de politika yapıcılara önemli katkılar sağlamaktadır. Çalışmada önerilen politikalar vasıtası ile hukukun üstünlüğünün iyileştirilmesi üzerinden ekonomik istikrarın sağlanmasına ve enflasyonun düşürülmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Kurumsal yapıların güçlendirilmesi, ekonomik kalkınmanın temeli olduğu gibi bireylerin refah seviyesini yükselterek toplumsal huzuru da desteklemektedir. Bu çerçevede hukukun üstünlüğünün sağlanması, ekonomik performans üzerinde kalıcı bir etki yaratarak çalışmanın iktisadi literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., Johnson, S., Querubin, P. and Robinson, J. A. (2008). When Does Policy Reform Work? The Case of Central Bank Independence. *Brookings Papers on Economic Activity*, 39(1), 351-417.
- Acemoglu, D. (2012). Introduction to Economic Growth. *Journal of Economic Theory*, 147, 545-550.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data (Fourth Edition)*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Barro, R. (1996). Inflation and Growth. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*. 78 (3),153-169.
- Bodea, C. and R. Hicks (2014). Price Stability and Central Bank Independence: Discipline, Credibility, and Democratic Institutions. *International Organization*, 69(01): 35-61.
- Breusch, T.S. and Pagan, A.R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Application to Model Specifications in Econometrics. *Review of Economic Studies*. 47, 239-253.
- Buchanan, J.M. (1987). The Constitution of Economic Policy. *The American Economic Review*.77 (3), 243-250.
- Gujarati. D.N. (2004). *Basic Econometrics*. Fourth Edition, New York: The McGraw-Hill.
- De Hoyos, R. E. and Sarafidis, V. (2006). Testing for Cross-Sectional Dependence in Panel-Data Models. *Stata Journal*. 6(4), 482-496.
- Eijffinger, S. and P. Stadhouders (2003). *Monetary Policy and the Rule of Law*. CEPR Discussion Paper No. 3698, London: Centre for Economic Policy Research
- Hielscher, K. and G. Markwardt (2012). The Role Of Political Institutions For The Effectiveness Of Central Bank Independence. *European Journal of Political Economy*, 28(3), 286-301.
- Kabir, G.M.I., Fairuj, M., Montaha, S. and Uddin, M. (2023). Appraising the Impact of Rule of Law, Control of Corruption, And Govt. Effectiveness on Inflation: An Empirical Case of Bangladesh. *Global Sustainability Research*, 1-9.
- Kangal, N. ve Eroğlu, İ. (2023). *Farklı Boyutlarıyla Özgürlük Ekonomisi: Teorik ve Politik Yaklaşım*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Karadaş, H.A. (2021). *Seçili N11 Ülkelerinde İşgücü Eğitim Seviyesinin Ekonomiye Etkisi. Makroekonomik Göstergeler Çerçevesinde N-11 Ülkeleri*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Kubar, Y., Muzoğlu, Ş. (2022). İkiz Açıklar ve Feldstein-Horioka Hipotezi: Yükselen Ekonomiler Üzerine Panel ARDL Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 14(1): 1-22.

- Law, S. H. and Bany-Arifin, A. N. (2008). Institutional Infrastructure Şengönül, A., Karadaş, H. A. ve Koşaroğlu, Ş. M. (2018). Turizmde Dayalı Büyüme Hipotezinin OECD Üyesi Olan Akdeniz Ülkeleri İçin Analizi. *Journal Of International Social Research*, 11(60): 1123-1135.
- Tests with Panel Data and A New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics And Statistics*. (61), 631-652.
- Narayan, P. K. and S. Narayan (2005). Estimating Income and Price Elasticities of Imports For Fiji in a Cointegration Framework, *Economic Modelling*. 22, 423-438.
- Neubauer, J., and Odehnal, J. (2018). ARDL Models of Military Spending and Its Security and Economic Determinants. *Challenges to National Defence in Contemporary Geopolitical Situation*. 1(1), 109-114.
- Nurbayev, D. (2018). The Rule of Law, Central Bank Independence And Price Stability. *Journal of Institutional Economics*, 14(4), 659-687.
- Pesaran, M.H., Shin, Y. and Smith, R. J. (2001). Bound Testing Approaches to the Analysis of Long Run Relationships. *Journal of Applied Econometrics*. special issue. 16, 289-326.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Test for Cross Section Dependence in Panels. *IZA Discussion Paper Series*, no.1240, 1-39.
- Pesaran, M., Shin, Y., Smith, R. (1999). Pooled Mean Group Estimation of Dynamic Heterogeneous Panel. *Journal of the American Statistical Association*. 94(446), 621-634.
- Pesaran, M.H. (2007) A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265-312.
- Shevchuk, V., Blikhar, V., Zabzaliuk, D. and Tataryn N. (2020). The Rule Of Law And Inflation In The Middle-Income Countries. *Financial And Credit Activity Problems Of Theory And Practice*, 2(33), 386-399.
- Şaşmaz, M., Ü. and Sağdıç, E., N. (2020). The Effect Of Government Effectiveness And Rule Of Law On Economic Growth: The Case Of European Union Transition Economies, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 21(1), 203-217.
- Maddala, G. S., Wu, S. (1999). A Comparative Study of Unit Root and Economic Performance: Dynamic Panel Data Evidence. *Transition Studies Review*, 15(3): 542-557.
- Şengönül, A., Tekgün, B. (2021). Phillips Eğrisinin Panel ARDL Analizi: Türkiye'deki Bölgeler Arası Bir Uygulama. *International Journal of Economics. Politics, Humanities & Social Sciences*. 4(2), 81-97.
- Tatoğlu, Yerdelen, F. (2018) *Panel Veri Ekonometrisi*. 4. ed. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yang, Y. (2012). Agglomeration Density And Tourism Development in China: An Empirical Research Based On Dynamic Panel Data Model. *Tourism Management*. 33, 1347-1359.
- Xu, G. (2011). The Role Of Law In Economic Growth: A Literature Review. *Journal of Economic Surveys*, 25(5), 883-871.

Extended Summary

Law is a type of institution; the rules that economic actors must comply with, as well as the regulatory and supervisory legal restrictions such as laws and regulations, as in every field, also outline the framework of the economy. Compliance with laws and other rules in the implementation of economic policies is the creation of an environment through law for the state to limit its weight in the economy in addition to its regulatory and supervisory role and to protect the economic freedoms of individuals. It is an output of the relationship between law and economy. The establishment and maintenance of economic order through law is important. The system established within the framework of legal rules is a function of the economy. Because it legitimizes economic preferences and actions.

In a society where the rule of law prevails, no one is above the law. The rule of law ensures the accountability of the government and the compliance of citizens with regulations and the rights guaranteed by a country's constitution. The rule of law has a direct impact on sustainable economic growth, especially for countries with monetary instability.

According to Coase (2005), economists have not considered the importance of the economy and the state of law until recently. However, non-economic factors such as the rule of law have recently attracted attention for their significant impact on inflation and economic growth. Moreover, when democratic institutions and the rule of law exist, the central bank can make institutional decisions more independently, which has a more substantial anti-inflationary effect in the country.

Inflation refers to the continuous upward movement in the general price level of goods and services that causes a decrease in the standard level of purchasing power over time. Inflation negatively affects macroeconomic performance because it disrupts the change mechanism. As the prices of basic needs increase, the cost of living also increases, which negatively affects most people, especially the disadvantaged population of the country. Controlling the critical determinants of inflation, which reduces the level of welfare, and maintaining a stable inflation rate are among the essential macroeconomic goals of countries.

The study was designed on newly industrializing countries (NIC countries) to determine the existence of the relationship between the rule of law, which is a non-economic determinant, and inflation. In the study, where the data set of Brazil, China, India, Indonesia, Malaysia, Mexico, Philippines, South Africa, Thailand and Turkey for the period 2000-2022 is used, it is aimed to reveal the possible effects of the level of law they have on inflation rates by applying Panel ARDL analysis. In this context, the study is expected to fill an essential gap in the economic literature by examining the relationship between the rule of law and inflation. This subject, which has yet to be addressed in the literature, is aimed to shed light on the research examining the relationship of institutional structures with fundamental economic problems such as inflation by revealing its importance and innovative aspect. The data were taken from the World Bank database. With the literature review, information about the data set and method, econometric analysis was provided and the findings obtained as a result of the analysis were interpreted.

When the findings for NIC countries are evaluated in the long term, a statistically significant and negative relationship was obtained between the rule of law variable and the inflation rate in all member countries. A 1% increase in the rule of law reduces the inflation rate by -0.13 units. This finding has an effect in the expected direction. Among the other control variables, the foreign direct investment variable has a statistically significant and positive relationship with the inflation rate. Accordingly, a 1% increase in direct foreign investment increases the inflation rate by 0.37 units. No significant relationship was obtained in the exchange rate variable. The findings obtained with the study are consistent with Barro (1996), Eijffinger and Stadhouders (2003), Hielscher and Markwardt (2012), Bodea and Hicks (2014), Nurbayev (2018), Shevchuk et al. (2020), Kabir et al. (2023), Öztürk and Topçu (2024) in the literature.

Strengthening the rule of law increases confidence in markets, protects economic actors from uncertainties, and makes state policies more transparent and predictable. In this way, inflationary pressures are reduced and price stability is maintained. The rule of law prevents arbitrary interventions in economic management and enables the maintenance of fiscal discipline. Therefore, strengthening the legal system stands out as a critical factor that contributes to keeping inflation under control and sustainable economic growth.